

Artikler

62

Hvornår kan ugyldige planer midlertidigt opretholdes?

- en kommentar til sag C-41/11

Af professor, dr. jur. Peter Pagh, Københavns Universitet

Artiklen drøfter konsekvenserne af EU-Domstolens dom af 28/2 2012 i sag C-41/11, om manglende miljøvurdering af handlingsplan om nitratforurening og betingelserne for midlertidigt, at opretholde retsvirkningen af en ugyldig plan.

1. Hvornår gælder EU's regler om miljøvurdering af planer?

En betydelig del af EU's mange direktiver om miljøbeskyttelse indeholder bestemmelser om, at medlemsstaterne skal vedtage planer for at virkeliggøre formålet med direktivet. Som eksempler kan nævnes vandrammedirektivet (2000/60), affaldsrammedirektivet (2008/98), direktiv 2002/49 om vurdering og styring af ekstern støj, direktiv 2008/50 om luftkvalitet og renere luft i Europa og direktiv 91/676 om beskyttelse af vand mod forurening forårsaget af nitrater, der stammer fra landbruget (også betegnet nitratdirektivet).

På baggrund af princippet om medlemsstaternes institutionelle autonomi er det overladt til medlemsstaterne, i hvilken form sådanne handlingsplaner gennemføres, dvs. om det er som plan, som lov eller som bekendtgørelse. Det er dog en betingelse, at de nationale gennemførelsesforanstaltninger har et indhold og de retsvirkninger, som det pågældende EU-direktiv kræver af planen, og at vedtagelsen er sket under iagttagelse af den fremgangsmåde, som kræves efter det pågældende direktiv. Men da der er tale om planer, som skal vedtages i henhold til et EU-direktiv, vil vedtagelsen af disse planer ofte også være omfattet af direktiv 2001/42 om vurdering

af bestemte planers og programmeters indvirkning på miljøet (i det følgende betegnet SMV-direktivet)¹. Således fastslog EU-Domstolen i de forenede sager C-105/09 og C-110/09 *Terre wallonne*, at vedtagelse af de i nitratdirektivet krævede handlingsplaner for at undgå nitratforurening og eutrofiering af sårbare vandområder er omfattet af SMV-direktivet. Dette gælder, uanset om gennemførelse som i Belgien var sket ved bekendtgørelse, eller om vedtagelsen var sket ved en plan, idet EU-domstolen henviste til, at en plan vedtaget i henhold til en direktivforpligtelse skal sidestilles med planer, der vedtages i henhold til lov. Dommen, der er fra juni 2010, må i høj grad anses for relevant for Danmark, der på linje med Belgien har gennemført nitratdirektivets krav om handlingsplaner ved bekendtgørelse om gødningskvoter udstedt med hjemmel i gødningsanvendelsesloven, jf. nærmere nedenfor.

Dommen i de forenede sager C-105/09 og C-110/09 *Terre wallonne* er ikke kun relevant for nitratdirektivet, men må også anses for relevant for alle andre direktivfastsatte planer som f.eks. støjplaner, handlingsplaner efter luftrammedirektivet og affaldsplaner, idet disse planers indhold nødvendigvis fastsætter rammer for etablering anlæg og virksomheder omfattet af VVM-direktivet. Også for disse planer gælder der et krav om, at der forud for vedtagelsen af de nationale gennemførelsesforanstaltninger af planlægningsforpligtelsen skal gennemføres en miljøvurdering og iværksættes en offentlig høring samt fastsættes en overvågningsplan. Uanset om SMV-direktivet har været gældende siden 2004,

er det noget uklart, om der forud for den danske gennemførelse af luftkvalitetshandlingsplaner og støjplaner er gennemført en forudgående miljøvurdering og offentlig høring, der modsvarer SMV-direktivets krav. Tilsvarende synes kommunerne ofte at overse, at SMV-direktivet – og den modsvarende danske lov om miljøvurdering af planer og programmer – også gælder de kommunale spildevandsplaner og vandforsyningsplaner, der skal vedtages efter miljøbeskyttelsesloven henholdsvis vandforsyningsloven.² Det kan endvidere konstateres, at hvor der er rejst indsigelser mod spildevandsudledning har Natur- og Miljøklagenævnet lagt spildevandsplanen til grund, uden at efterprøve om spildevandsplanen er vedtaget i overensstemmelse med miljøvurderingslovens regler, jf. f.eks. MAD 2009.1864 Mkn om spildevandsudledning fra Lindøterminalen. Tilsvarende har Natur- og Miljøklagenævnet lagt de, i medfør af gødningsanvendelsesloven fastsatte rammer for gødningskvoter, uprøvet til grund ved stillingtagen til miljøgodkendelse af husdyrbrug efter husdyrbruglovens §§ 11 og 12 og ved afgørelse af tilladelser til udbringning af husdyrgødning efter husdyrbruglovens § 16, jf. f.eks. MAD 2011.2694 Nmk.

Det er derfor næppe en overdrivelse at hævde, at der siden miljøvurderingslovens ikrafttræden er vedtaget ganske mange planer og gennemførelsesforanstaltninger af EU krævede planer på miljøområdet, uden at den i miljøvurderingsloven og SMV-direktivet fastsatte fremgangsmåde er fulgt. Retsvirkningen af en manglende miljøvurdering og offentlig høring før vedtagelse af en plan er imidlertid uklare og lader sig ikke umiddelbart besvare efter SMV-direktivet eller miljøvurderingsloven, men er nu besvaret af EU-Domstolens store afdeling i dom af 28/2 2012 i sag C-41/11 *Inter Environnement Wallonie og Terre wallonne*.

2. Dommen i sag C-41/11

Baggrunden for sag C-41/11 *Inter Environnement Wallonie* går tilbage til 2005, hvor Belgien i sag C-221/03 blev dømt for mangelfuld gennemførelse af nitratdirektivets krav om handlingsplaner, i nitratfølsomme områder til nedbringelse af nitratforureningen, fra landbruget i Vallonien. For at opfylde dommen vedtog den

belgiske delstat Vallonien en bekendtgørelse. To miljøorganisationer anlagde herefter sag ved en belgisk domstol for at få bekendtgørelsen annulleret, fordi bekendtgørelsen var vedtaget, uden der var gennemført en forudgående miljøvurdering og offentlig høring efter reglerne i SMV-direktivet. Dette gav anledning til en præjudiciel forelæggelse for EU-Domstolen, der i de forenede sager C-105/09 og C-110/09 *Terre wallonne* fastslog, at vedtagelsen af de i nitratdirektivet krævede handlingsplaner er omfattet af SMV-direktivet. Dette gælder uanset om vedtagelsen sker som generelle regler i form af bekendtgørelse, idet EU-Domstolen henviste til, at en plan vedtaget i henhold til en direktivforpligtelse skal sidestilles med planer, der vedtages i henhold til lov.³

I konsekvens af dommen vedtog de vallonske myndigheder i marts 2011 en ny bekendtgørelse efter at have gennemført en miljøvurdering og offentlig høring i overensstemmelse med SMV-direktivet. Inden de nye regler blev vedtaget krævede den ene af de belgiske miljøorganisationer imidlertid, at dele af den ugyldige bekendtgørelse blev ophævet som ugyldig med henvisning til, at EU-Domstolen i den tidligere dom fra 2010 havde fastslået, at en bekendtgørelse, der var vedtaget i modstrid med SMV-direktivet, var ugyldig.

Dette gav anledning til en fornyet præjudiciel forelæggelse for EUD om, hvorvidt den belgiske domstol havde mulighed for at udsætte ophævelsen af den ugyldige bekendtgørelse, indtil en ny bekendtgørelse var vedtaget. Eftersom der allerede inden EU-Domstolen afgjorde sagen var vedtaget en ny bekendtgørelse, kunne det præjudicielle spørgsmål opfattes som hypotetisk, og Kommissionen og Belgien krævede da også sagen afvist. Men da den belgiske forfatningsdomstol fastholdt spørgsmålet med henvisning til, at den nye bekendtgørelse ikke ville have tilbagevirkende kraft, blev sagen realitetsbehandlet.

Grundet sagens principielle karakter blev sagen afgjort af EU-Domstolens Store Afdeling, der indledningsvist konstaterede, at SMV-direktivet ikke indeholder nærmere regler om retsvirkningen af en overtrædelse af direktivets processuelle regler. På grundlag af effektivitetsprincippet og ækvivalensprincippet er de nationale

myndigheder og domstole imidlertid forpligtet til inden for deres kompetence at træffe alle almindelige eller særlige foranstaltninger, der er nødvendige for at bringe følgerne af overtrædelse af EU-retten til ophør (præmis 42-45). Med henvisning hertil og til dommen i sag C-201/02 *Wells* fastslog EU-Domstolen herefter i præmis 46 som den almindelige hovedregel

“Følgelig skal de retter, der skal træffe afgørelse i sådanne sager, træffe foranstaltninger på grundlag af national ret med henblik på **suspension eller annullation** af den “plan” eller det “program”, der er vedtaget i strid med forpligtelsen til at foretage en miljøvurdering. (min fremhævelse).”

Udgangspunktet er således, at hvis en plan omfattet af SMV-direktivet er vedtaget uden at iagttage forskrifterne i direktivet, skal planen annulleres eller suspenderes. Grundet den konkrete sags særlige omstændigheder anerkendte EU-Domstolen dog, at hovedreglen kan fraviges undtagelsesvis, når en ophævelse af bekendtgørelsen som i dette tilfælde vil føre til, at der i Vallonien i en periode helt mangler den i nitratdirektivet krævede forebyggelse af landbrugets forurening af vandmiljøet. Dette er efter dommens præmisser imidlertid alene en nødvendig, men ikke en tilstrækkelig betingelse for, at den nationale domstol i en begrænset periode kan undlade at suspendere den EU-stridige plan. Dommen opstiller således yderligere tre betingelser, idet EU-Domstolen anførte:

“Henset til de særlige omstændigheder i hovedsagen kan den forelæggende ret undtagelsesvist gøre brug af den nationale bestemmelse, der giver den mulighed for at opretholde virkningerne af en annulleret national retsakt, for så vidt som:

- denne nationale retsakt udgør en foranstaltning til korrekt gennemførelse af [nitratdirektivet]
- vedtagelsen og ikrafttrædelsen af den nye nationale retsakt, som indeholder handlingsprogrammet i henhold til dette direktivs art. 5, ikke gør det muligt at undgå skadelige virkninger på miljøet, som følger af annullationen af den anfægtede retsakt

- annullationen af den anfægtede retsakt skal medføre, at der skabes et retligt tomrum for så vidt angår gennemførelsen af direktiv 91/676, som ville være mere skadelig for miljøet i den forstand, at annullationen ville betyde ringere beskyttelse af vand mod forurening forårsaget af nitrater, der stammer fra landbruget, og ville således modvirke selve dette direktivs væsentligste formål, og
- en opretholdelse af virkningerne af en sådan retsakt omfatter alene en tidsperiode, som er begrænset til det strengt nødvendige til vedtagelse af foranstaltninger, der kan afhjælpe den konstaterede uregelmæssighed.”

EU-Domstolen opstiller således fire kumulerede betingelser, der alle skal opfyldes, før en national domstol kan undlade at suspendere den EU-stridige nationale retsakt, nemlig: (1) den ulovligt vedtagne bekendtgørelse opfylder nitratdirektivets krav til handlingsplaner; (2) hvis bekendtgørelsen ophæves, vil det være umuligt på anden måde at undgå de skadelige virkninger på miljøet, bekendtgørelsen skal imødegå; (3) suspension af bekendtgørelsen vil medføre skadelige virkninger på miljøet som f.eks. ringere beskyttelse af vandmiljøet mod nitratforurening; og (4) en midlertidig forlængelse af den ugyldige bekendtgørelse må ikke tidsmæssigt strækkes længere end strengt nødvendigt.

I forhold til dansk ret kan dommen både have konkrete konsekvenser for den danske gennemførelse af nitratdirektivets handlingsplaner og mere generelt for den retlige status af andre planer omfattet af SMV-direktivet, der er vedtaget uden at iagttage direktivets regler.

3. Den danske gennemførelse af nitratdirektivets handlingsplaner

Efter nitratdirektivets artikel 3 og 5 sammenholdt med direktivets bilag III om foranstaltninger, der skal medtages i de nationale handlingsplaner, skulle medlemsstaterne inden 1993 som sårbare vandområder kortlægge alt fersk overfladevand og grundvand, der indeholder mere end 50 mg nitrat pr. liter, eller hvor der er risiko for at grænsen overskrides. Ved den danske gennemførelse af nitratdirektivet valgte den daværende regering at udlægge hele Danmark som sårbare vandområder.

For de sårbare vandområder skal medlemsstaterne efter nitratdirektivet vedtage *handlingsprogrammer*, der som minimum skal indeholde de bindende foranstaltninger, der er fastsat i nitratdirektivets artikel 5(4). Dette omfatter bl.a. alle de foranstaltninger, der er fastsat i nitratdirektivets bilag III, hvorefter de nationale regler om foranstaltninger til begrænsning af kvælstoftilførslen til vandmiljøet fra landbruget bl.a. skal omfatte

“en begrænsning af tilførsel af gødning til jorden, der er i overensstemmelse med godt landmandskab, og som tager hensyn til de særlige forhold i de pågældende sårbare zoner, især:

- a) jordbundsforholdene, jordtypen og arealets hældning
- b) klimatiske forhold, nedbør og kunstvanding
- c) jordens anvendelse og dyrkningsmetoder, herunder vekseldrift og skal bygge på ligestværg mellem:
 - i) afgrødens forventede kvælstofbehov, og
 - ii) kvælstoftilførslen til afgrøden fra jorden og fra gødsning svarende til:
 - mængden af kvælstof i jorden på det tidspunkt, hvor afgrødens behov herfor stiger væsentligt (restrende mængder sidst på vinteren)
 - kvælstoftilførslen via nettomineralisering af jordens reserver af organisk kvælstof
 - tilførsel af kvælstofforbindelser fra husdyrgødning
 - tilførsel af kvælstofforbindelser fra kunstgødning og anden gødning.”

Herudover er der i bilag III pkt. 2 særlige restriktioner for tilførsel af husdyrgødning. Som det fremgår, stilles der ganske detaljerede krav til de nationale handlingsprogrammer baseret på et ligestværgsprincip, hvorefter der i sårbare områder ikke må tilføres mere gødning, end afgrøderne optager, som fastslået af EU-Domstolen i sag C-322/00 *Kommissionen mod Holland*.

Disse krav til de nationale handlingsprogrammer er i dansk ret først og fremmest gennemført ved gødningsanvendelsesloven og den bekendtgørelse om tildeling af gødningskvoter, der årligt udstedes i medfør af gødningsanvendelses-

loven.⁴ Med baggrund i EU-Domstolens dom i de forenede sager C-105/09 og C-110/09 *Terre wallonne* er det nærliggende at antage, at den årlige bekendtgørelse om gødningskvoter mv. i forhold til SMV-direktivet må anses for en plan, der skal miljøvurderes. Det er således evident, at bekendtgørelsens bestemmelser udgør en ramme for VVM-projekter som større husdyrbrug, jf. Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse i MAD 2011.2694 Nmk. Det er nærliggende at anse Miljøstyrelsens digitale vejledning om miljøgodkendelse af husdyrbrug, der sammen med husdyrgødningsbekendtgørelsen udgør den danske gennemførelse af nitratdirektivets bestemmelser om udbringning af husdyrgødning (bilag III, pkt. 2), for en del af det i nitratdirektivet anførte handlingsprogram, hvorfor vedtagelsen af vejledningen formentlig ligeledes må antages at være omfattet af SMV-direktivet.

Uanset dette har Miljøstyrelsen og Plantedirektoratet indtil videre valgt at ignorere dommen i de forenede sager C-105/09 og C-110/09 *Terre wallonne*. Der er således ikke gennemført en miljøvurdering og offentlig høring i overensstemmelse med SMV-direktivets regler forud for vedtagelsen af Miljøstyrelsens digitale vejledning for udbringning af husdyrgødning eller den seneste gødningsanvendelsesbekendtgørelse fra 2011. Holder man sig herefter til den seneste dom i sag C-41/11 *Inter Environnement Wallonie*, må dette som udgangspunkt betyde, at reglerne er ugyldige og derfor ikke kan danne grundlag for tildeling af gødningskvoter eller afgørelser i sager om udbringning af husdyrgødning. Det er indlysende, at dette kan have meget vidtgående og uheldige konsekvenser, da det f.eks. vil betyde, at der kan stilles spørgsmål ved gyldigheden af retsgrundlaget for ganske mange af Natur- og Miljøklagenævnets afgørelser i husdyrbrugssager.

Dommene bør derfor i alle tilfælde føre til, at Miljøstyrelsen og Plantedirektoratet får udbedret fejlen og får gennemført den nødvendige miljøvurdering og offentlige høring og herefter udsteder en ny vejledning og bekendtgørelse.

Men spørgsmålet er herefter, om der skal ses bort fra bekendtgørelsen og vejledningen som værende ugyldige og annullerede, eller om de af EU-Domstolen anførte betingelser for at fravige dette udgangspunkt er opfyldt. Det kan uden vi-

dere konstateres, at hvis de berørte ministerier fortsætter med at ignorere SMV-direktivet, er der ikke grundlag for at fravige hovedreglen. Men ellers må det konstateres, at i hvert fald den anden og den tredje betingelse for at benytte undtagelsen er opfyldt, da en suspension af de gældende regler for udbringning af gødning vil betyde, at der mangler regulering, hvilket kan medføre betydelig skadevirkning på miljøet. Hvis de relevante myndigheder hurtigt tager de fornødne initiativer, må den fjerde betingelse om at fravigelsen ikke skal udstrækkes længere end strengt nødvendigt, ligeledes anses for opfyldt.

Det vil derimod kræve en nærmere udredning for at afgøre om den første betingelse er opfyldt, hvis man blot gentager de nuværende regler, hvilket hænger sammen med, at gødningsanvendelsesloven anvender et økonomisk optimum-princip minus 10 pct. i stedet for det økologiske balanceprincip, som fremgår af nitratdirektivet.⁵ Problemet er i korthed, at et økonomisk optimum bestemmes af priser på gødning og afgrøder, hvilket beroende på priserne kan føre til, at der tilføres gødning ud over det økologiske ligevægtsprincip – men om dette faktisk er tilfældet, kan jeg ikke vurdere.

4. Den generelle rækkevidde af dommen i C-41/11

Der er imidlertid ingen grund til at antage, at rækkevidden af sag C-41/11 er begrænset til nationale handlingsplaner til gennemførelse af nitratdirektivet. De i dommen anførte betingelser for at undlade at suspendere en plan pga. manglende efterlevelse af SMV-direktivets bestemmelser, må også antages at gælde i alle de øvrige tilfælde, hvor der i EU-direktiver er krav om vedtagelse af planer. Hvis Natur- og miljøklagenævnet f.eks. måtte nå frem til, at de netop vedtagne vandplaner er gennemført uden en offentlig høring af den miljøvurdering, der som minimum kræves efter SMV-direktivet, vil dette også have betydning for muligheden for midlertidigt at opretholde disse planer. Det samme må formentlig gælde, hvis der i forhold til vandrammedirektivet er andre mangler ved planerne. Dommen i C-41/11 er dermed en klar underkendelse af det lovudkast, som miljøministeriet sendte i høring den 7/2 2012, og hvor der var

forslag om, at Natur- og Miljøklagenævnet blev afskåret fra at tage stilling til retsvirkningerne af de allerede påklagede vandplaner og Natura 2000-planer led af tilblivelsesmangler, så det i stedet blev overladt til miljøministeren at afgøre retsvirkningen af, at ministerens planer findes ugyldig.⁶ Med dommen i C-41/11 tages der således udtrykkeligt stilling til, hvornår Natur- og Miljøklagenævnet kan undlade at tillægge sådanne væsentlige tilblivelsesmangler ugyldighedsvirkning.

De samme betragtninger kan anføres om de kommunale handlingsplaner, der er vedtaget til gennemførelse af direktivet om vurdering og styring af ekstern støj og de statslige planer til opfyldelse af luftframedirektivets krav om handlingsplaner.⁷

Hvor der alene er tale om handlingsplaner til gennemførelse af nationale regler som f.eks. kommunale vandforsyningsplaner efter vandforsyningsloven, vil det alene være de sidste tre betingelser i dommen i sag C-41/11, der er relevante.

Rækkevidden af dommen synes dog i alle tilfælde begrænset til de planer, der udgør den fremtidige retlige ramme for bestemte aktiviteter. Dommens betydning kan derfor næppe udstrækkes til de tilfælde, hvor en virksomhed i god tro har udnyttet en tilladelse eller godkendelse, der efterfølgende kendes ugyldig, fordi godkendelsen er i modstrid med EU's miljøregler, da der her er et andet tungtvejende hensyn til den berettigede forventning fra den, der har fået tilladelsen. Dommens stillingtagen til, hvornår en plan må suspenderes som ugyldig, er således tydeligvis rettet mod planens fremadrettede retsvirkninger - og ikke mod de fejlagtige afgørelser, der måtte være truffet før, man bliver opmærksom på planens ugyldighed. Det kan i forlængelse heraf noteres, at i de relativt mange sager om miljøgodkendelse af husdyrbrug, hvor Natur- og Miljøklagenævnet har fundet, at en miljøgodkendelse er ugyldig, og har udsat ophævelsen af en miljøgodkendelse et år som i MAD 2009.1079 Mkn,⁸ vil det ikke være muligt at opfylde betingelserne i C-41/11, da de skadelige miljøvirkninger i stedet kan imødegås ved påbud efter miljøbeskyttelseslovens §§ 41 og 42, husdyrloven § 39 og naturbeskyttelseslovens §§ 19e og 19f. Men da disse tilfælde ikke er om-

fattet af dommen i C-41/11, er dommen ikke til hinder for at fortsætte den hidtidige praksis. Derimod kan dommen i sag C-404/09 *Kommissionen mod Spanien* give anledning til en præjudiciel forelæggelse om, hvorvidt denne praksis kan opretholdes i forhold til påvirkning af Natura 2000-områder.⁹

Endelig må dommen i C-41/11 tages som udtryk for, at begrebet *planer og programmer* ikke er begrænset til retsakter, der bærer dette navn. Det er tilsyneladende tilstrækkeligt, at retsakten har de samme kendetegn, hvilket kan give anledning til tvivl om, hvorvidt f.eks. kommunale regulativer om affald har en sådan karakter, at de må anses for en plan. Da kommunernes beføjelse til at vedtage regulativer næppe kan anses som en lovgivningsbeføjelse i ordets sædvanlige betydning, er det nærliggende at antage, at kommunale affaldsregulativer er omfattet af SMV-direktivet. Det samme gælder vedtagelse af vandløbsregulativer efter vandløbsloven. Det kan endvidere næppe udelukkes, at hjemlen i § 18 i bekendtgørelse nr. 1517 af 14/12 2006 om miljøregulering af visse aktiviteter, hvorefter kommunalbestyrelsen for bestemte geografiske områder kan vedtage forskrifter for at forebygge forurening, må sidestilles med en plan eller et program efter SMV-direktivet. Hvis dette besvares bekræftende, må de kommunale forskrifter, der er vedtaget med hjemmel i denne bestemmelse, og som alle lempet de almindelige støjkrav, uden videre anses som ugyldig, da det er muligt at begrænse forureningen på en anden måde, nemlig ved påbud efter miljøbeskyttelseslovens § 42. Dette kan få ganske vidtgående

konsekvenser for de aktuelle anlægsarbejder med Metroen, hvor Københavns Kommune har lempet de vejledende støjgrænser i generelle forskrifter.

Noter

- 1) SMV er en forkortelse af Strategisk Miljø Vurdering.
- 2) Se dog MAD 2010.1177 Stf, hvor kommunen havde gennemført screening efter miljøvurderingsloven af spildevandsplan.
- 3) Dommen er trykt i MAD 2010.828 EUD.
- 4) Se senest bekendtgørelse nr. 845 af 12/7 2011 om jordbrugets anvendelse af gødning i planperioden 2011/2012 og om plantedække.
- 5) Se FT 2009/2010, lovforslag L 36 – se bemærkninger til ændringen af gødningsanvendelseslovens § 6, stk. 3.
- 6) Se Naturstyrelsens høringsudkast af 7/2 2012 (NST-400-00053). Efter kritik trak miljøministeren lovudkastet tilbage.
- 7) EU-Domstolen har i sag C-237/07 *Janecek* fastslået at pligten til at udarbejde handlingsplaner, der sikrer overholdelse af EU's luftkvalitetsnormer, har direkte effekt. Se hertil Pagh: TFM 2008, 230.
- 8) I denne sag havde Miljøklagenævnet først i MAD 2009.491 ophævet miljøgodkendelsen, men da klagenævnet efterfølgende blev opmærksom på, at den påklagede godkendelse var udnyttet, blev ophævelsen af godkendelsen udsat et år i MAD 2009.1079, så kommunen kunne nå at meddele en ny miljøgodkendelse. Denne praksis er siden fulgt, hvor et husdyrbrug har udnyttet en påklaget miljøgodkendelse og sagen hjemvises, jf. f.eks. MAD 2009.1918, MAD 2010.1517 og MAD 2010.3054. Senest har Natur- og Miljøklagenævnet dog ændret praksis, så hjemvisninger i husdyrbrugs-sager begrænses, og klagenævnet i stedet afgør de fleste sager i realiteten. Denne mulighed kan dog ikke anvendes, hvis ændringerne i godkendelsesbetingelserne har en sådan karakter, at det efter VVM-direktivet vil kræve en ny offentlig høring.
- 9) Se Pagh: TFM 2012, 19.